

Kumların Kadını'nda Nesnelere Dünyası

Eylül Tuğçe Alnaçık*

Öz

Bu çalışmanın amacı modern ontolojide ikincil pozisyona yerleştirilen nesnelere kurucu özelliklerini öne çıkararak hiyerarşik modele bir alternatif sunmaktır. Bu minvalde edebiyat dünyasının önemli eserlerinden biri olan *Kumların Kadını* romanı nesne odaklı bir okumayı mümkün kıldığı için tercih edilmiş ve “nesne yönelimli ontoloji” üzerinden ele alınmıştır. *Kumların Kadını*'nda tutsak bir adamın hikâyesine tanıklığımız bilindik anlamda özne-nesne ilişkisinin ötesine taşınarak nesnelere hayati düzenlemelerdeki rollerine ihtimam gösterilir. Nesneden koparılmış bir özne kabulünün mevcut koşulları açıklamadaki yetersizliği, romanın protagonistinin esaretten kurtulma girişimlerinde karşısında bulunduğu şeylerin kudretini idrak edemeyişleriyle açığa çıkarılır. Bu makalede nesne yönelimli ontolojinin sunduğu nesne tasarısıyla söz konusu olan yetersizliğin çerçevesi çizilmiş ve nesnelere farklı ilişkiler içinde yer alabilmelerini mümkün kılan yapılarına dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kumların Kadını, nesne yönelimli ontoloji, nesne, nesnelerearasılık, özne-nesne düalizmi

* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı
Doktora Öğrencisi / TÜBİTAK Bursiyeri. eylulalnacik@gmail.com
Makalenin gönderim tarihi: 31. 05. 2020 Makalenin kabul tarihi: 28. 07. 2020.

The World of Objects in *The Woman in the Dunes*

Abstract

The aim of this study is to present an alternative to hierarchical model by highlighting the constitutive features of objects which had been placed in secondary position in modern ontology. In this regard, *The Woman in The Dunes*, a critically acclaimed novel by Kobo Abe, was selected and analyzed through Object Oriented Ontology, since it enables an object-oriented reading. The readers testimony to the story of a captured man in *The Woman in The Dunes* is carried out beyond conventional subject-object relations; and thus, required attention is paid to the role of objects in vital arrangements. A subject which is dissociated from object might fall short of explaining existing conditions. This incapability is revealed through the protagonist's ineffective attempts to understand the power of the things he faced while trying to escape from captivity. In this article aforementioned incapability is framed with a conceptualization of objects presented by the Object Oriented Ontology. Objects' formations which enable them to participate in new relations is also highlighted.

Key Words: The Woman in the Dunes, Object Oriented Ontology, object, interobjectivity, subject-object dualism

Giriş

Düşünce tarihini hızlıca kat etme cüreti gösterdiğimizde modern felsefenin belki de en önemli meselesinin varlıkların düalist taksonomik sınıflandırması olduğu görülür. Bu ikilik doğa-kültür, canlı-cansız, insan-hayvan gibi oldukça çeşitli biçimlerde açığa çıkarken, tekrar eden örüntü bir taraf kurucu ve tanımlayan bir pozisyondayken, diğer tarafın daha edilgen kılınmasıdır. Elbette benzer bir konumlanma nesnelere dünyası için de geçerli olacaktır; öznesinin karşısında, ona tabi, onun tarafından kurulan nesne kabulü şu an hâlâ devam eden yaklaşımlardan biridir. Çoğu yaklaşımın nesneden kurtularak gerçekliği daha anlaşılır kılmaya hizmet ettiğini görmek mümkün. Burada nesneden kurtulmak ile ifade edilmek istenen, nesneye yönelik kapsayıcı bir ontoloji geliştirme girişimlerinin nadirliği ile nesnenin kurucu niteliklerine değinilmesinden önce özneyle bağlı, ikincil bir unsur olarak kendine yer bulabilmesidir.

Böyle hiyerarşik bir ilişki modelinin zamandan ve mekândan bağımsız olmadığına altının çizilmesi (Descola, 2013) düz (flat) ontoloji geliştirebilmek için iyi bir başlangıç noktası olacaksa da, özne nesne karşıtlığının varlığını sürdürdüğü ortadadır. Düz ontolojiyle, gerçekliğe ve gerçek şeylerin neler olduğuna yönelik soruşturmada, “peşinen farklı nesne türlerinin tamamen farklı ontolojiler gerektirdiğini varsaymak yerine, başlangıçta tüm nesnelere aynı şekilde ele alan bir ontolojiye” atıf söz konusudur. (Harman, 2020, s.63) Descartes'tan itibaren, modern Avrupa-merkezli ontolojik yaklaşımın insanın yani zihnin merkezde olduğu, geri kalan her şeyin ona göre hizalandığı düalist yapısı çokça tartışıldığı için burada uzun uzadıya yer verilmeyecekse de, düz ontoloji için önemli olan bir mesele bütün düalizmlerin mutlak anlamda gereksiz veya başarısız olmadığıdır. Altının çizilmesi gereken husus, düalizmin ve peşi sıra gelen çelişkinin asli bir koşul değil, ilişki biçimlerinden biri olduğudur. (Deleuze, 2017) Hiyerarşik olmayan bir yaklaşımla bir varlığın diğerinden farkı daha sarıh şekilde ortaya konabilir.

Özne merkezli bir dünyada, nesnelere kümesinin neleri kapsayacağı mühim bir etik meseledir. Zira fail olarak kabul gören öznenin refleksif tanımını neticesinde nesneye atfettiği sınırlar çerçevesinde verilen haklar çoğu zaman bir lütfun ötesine geçememektedir. Hâl böyleyken öznenin, dil ve rasyonel düşünce donanımına sahip insanın¹ dışında kalan canlı, cansız ekolojik varlıkların hepsi nesne pozisyona yerleştirilir. Hayvanların hukuki statülerinin “canlı eşya” olarak geçmesi tartışmayı kavrayabilmek için önemli bir imkân sunabilir. Bir hayvana zarar verildiğinde sahibinin olup olmadığına bağlı şekilde yaptırımında değişiklikler görülürken, hayvanın kendi varlığının çok önemi yoktur.² Son

¹ İnsanın ne/kim olduğu sorusu teorik ve pratik tartışmaların muhtemelen hiç bitmeyeceği bir meseledir. *Homo sapiens* olarak geçen insanın, kendi türünün türsel özelliklerinden farklılaşabilmesi sayesinde (biyoteknoloji, genetik gibi alanlar bunu daha belirgin kılar) daha da muğlaklaşan tanımı, özellikle *prekarite* çalışmaları ile ortaya konulmaktadır. Başka bir deyişle, insan kategorisi *homo sapiens* türünden ayrı olarak belirli ayrıcalıklara sahip bir grubu imlediği için özne pozisyonunun ne denli kısıtlı ve keyfi olduğu görülebilir.

² TCK 151/1 maddesine göre “Başkasının taşınır veya taşınmaz malını kısmen veya tamamen yıkan, tahrip eden, yok eden, bozan, kullanılamaz hale getiren veya kirleten kişi, mağdurun şikâyeti üzerine, dört aydan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.” Devamında 151/2 ise şöyledir: “Haklı bir nedenle olmaksızın, sahipli hayvanı öldüren, işe yaramayacak hale getiren veya değerinin azalmasına neden olan kişi hakkında yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.”

dönemlerde mevcut küresel iklim kriziyle bağlantılı şekilde daha geniş ölçekte tartışılmaya başlanan hayvan ve bitki çalışmalarına bakıldığında, özne-nesne kategorileştirmelerinde esaslı bir dönüşümün maalesef hâlâ uzağında olduğumuz fark edilebilir. Zira empatiye sahip, kolektifleşebilen, insaninkine benzer sembolizme vâkıf türler, söz konusu fail pozisyonuna talip görünür.³ Fakat böyle bir yaklaşım her seferinde kendi pasif nesnesini de üreten ilişkilerin tekrarıyla neticelenir.

Öte yandan nesnelere dünyasının daimi sakinleri cansız varlıklar söz konusu olduğunda meselenin girift yapısı kendini daha da açığa serer. Gündelik hayatta el çabukluğu ile kullanageldiğimiz canlı-cansız ifadeleri aslında tam olarak açıklığa kavuşabilmiş değildir. Yaşamın ne olduğuna dair açıklamaları derleme girişiminde bulunan Radu Popa'ya (2004) göre başlıca modeller arasında bulunan bütüncül mekanik, sibernetik, minimalist, parametrik veya genetik tanımlar birbirlerine taban tabana zıt değillerse de örtüşmezler. Örneğin kabul gören canlı tanımlarından biri "Darwinci evrim sürecine uyan, kendi kendini sürdürebilen kimyasal bir sistemdir," ifadesidir, fakat bu ifade bazı teknik kusurlar taşır (Pross, 2016, s.48). Önermenin fil ayaklarından biri olan Darwinci evrim, bilindiği gibi bir türün bireylerinden ziyade, jenerasyonları ve üremeyi ön planda tutar. Yine bilindiği gibi jenerasyonlara sahip olamayacak katır gibi kısır, fakat canlılığından da şüphe duyamayacağımız varlıklar söz konusudur. O halde canlı-cansız ayrımı üzerinde bir mutabakata varamayacağımızı kabul ettiğimizde, özne merkezli ontolojilerin güvenilirliği kaçınılmaz olarak tehlikeye düşecektir. Bilhassa her türlü maddi bedenden ayrıştırılarak, evrenselcilik ve sabit ikilikler üzerinden ele alınan özne kabulü sadece epistemolojik alanda değil, etik ve politik sorumluluklar çerçevesinde de eleştiriye tabi tutulmaya başlanmıştır. (Dolphijn ve Van Der Tuin, 2019, s.26-7) Bu durumda da yeni ontolojik arayış-

³ 2007 yılında kurulan *Non-human Person Rights Project* gibi önde gelen aktivist kolektiflerinin çalışmaları önemli bir örnektir. Girdikleri mücadele ve kazanımları dünya çapında ses getirmiştir. Eylemlerinin değerini azaltma korkusuna rağmen, hakları için mücadele ettikleri hayvanların primatlar ve yunuslar gibi kendiliğinin bilincinde canlılar olduğunun altını çizmeyi önemli buluyorum. *Non-human person* (insan olmayan kişi) statüsü kazanan canlıların üzerinde deney yapılmasının ve tutsak edilmesinin yasaklanması, nesneleştirilmelerine müsamaha gösterilmemesi olarak tercüme edilebilir. Fakat kapsamın insana benzerlikle sınırlı tutulması hiyerarşik sınıflandırmayı da sürdürmeye devam edecektir.

lar zaman içerisinde öne çıkmaya başlamıştır. Nesne yönelimli ontoloji (object-oriented ontology⁴) de bunlardan biridir.

Bu yazıda çağdaş felsefe içinde nesneye iade-i itibar teşebbüslerinin görece en önemlilerinden biri olan nesne yönelimli ontoloji, Japon yazar Kobo Abe'nin (d. 1924 – ö. 1993) *Kumların Kadını* (özgün eser 1962 tarihlidir) romanı üzerinden ele alınmaktadır.

Kumların Kadını devasa kumullar arasında tutsak edilen bir adamın öyküsü olması hasebiyle çoğunlukla mekân, iktidar (Marroum, 2007), cinsellik (Van Wert, 1979) veya varoluşçuluk (Jafari ve Pourjafari, 2013) odaklı okumalarla değerlendirilmiştir. Fakat Abe'nin kendi düşüncelerine başvurursak, çalışmalarında nesnelere özel anlamları vardır. Abe, bir röportajında feodal topluma göre daha açık bir toplumda yaşadığımızı söyler. Ne var ki bu kez de kendi zihinlerimizin tutsakları haline gelmiş durumdayızdır. Bunu da özellikle nesnelere nüfuz edemeyişimizle fark edebiliriz. (Hardin, 2015)

Kumların Kadını'nda mekân, her tarafı kaplayan, her şeyi çürütmeye meyleden kumlardan oluşur. Kumların bu şiddetli akışına karşı düzenleyiciler olarak nesnelere işe koşulması, nesnelere ikincil pozisyonlarını tartışmaya açmak için uygun görünür. Bu nesnelere kimi zaman gündelik kullanımda ilk bakışta dikkate değmez, pek de matah olmayan lamba, kova, kıyafet, dürbün gibi maddi gerçekliğe sahipken, kimi zaman mobius şeridi gibi sembolik anlamı, maddi varlığının ötesine geçmiş varlıklardır. Fakat neredeyse hepsi düğüm noktaları olarak akış halindeki kumun içinde gerçekliği sabitlemeye ve dönüştürmeye, karakteri yer yer cebren şekillendirmeye yarar. Burada hemen altının çizilmesi gereken nokta kumun kendisinin de aslında bir nesne olmasıdır. Hikâye boyunca kumun ne olduğuna dair tarif ve tasnifler tekrar tekrar okuyucunun karşısına çıkar. Bu tekrarlar bir nesnenin gücüne, dile direnmesine ve kuruculuğuna; ayrıca onun gerçekten ne olduğuna dair bizzat Abe'nin de bir arayış olduğunu gösterir.

⁴ Nesne Yönelimli Felsefe olarak da bilinen Nesne Yönelimli Ontoloji, 1990'ların sonlarında ortaya çıksa da özellikle 2010 yılında Georgia Teknoloji Enstitüsü'nde gerçekleştirilen bir konferansla dikkat çekmiştir. Önemli temsilcileri arasında Graham Harman, Timothy Morton, Ian Bogost, Levi R. Bryant yer almaktadır (Graham, 2020, s. 29). Takibin kolaylaşması adına, metnin devamında nesne yönelimli ontolojiden NYO olarak bahsedilecektir.

Böceklerin Peşinden

Kumların Kadını (Suna no Onna) multidisipliner bir sanatçı olan Kobo Abe'ye uluslararası alanda tanınırlık sunmuş, çok kısa sürede 20'den fazla dile çevrilmiş ve pek çok saygın edebiyat ödülü kazandırmıştır. Savaş sonrası dönemde eserler veren Abe'nin *Kumların Kadını* da dâhil olmak üzere eserlerinde dikkat çeken noktalardan bir tanesi, belki de kendisi (askerlikten kaçmak için olsa da) tıp öğrenimi gördüğü için, karakterlerin değişik bilim alanlarıyla temas halinde olmalarıdır. *Başkasının Yüzü*'nde (*Tanın no kao*, 1964) kimyasal bir patlamada yüzünün biçimsel özellikleri bozulmuş bir laboratuvar görevlisi söz konusuysen, *Dördüncü Buzul Arası Dönem*'in (*Dai-Yon Kampyoki*, 1959) protagonistini insan davranışlarını önceden tahmin eden bir yazılım geliştiren bilgisayar programcısıdır. *Kumların Kadını*'nda ise hikâye, araştırma yapmak için üç günlük izin alarak yolculuğa çıkan bir entomologa aittir.

Kumların Kadını'nda “Bir ağustos günü bir adam ortadan kaybolmuştur” (Abe, 2017, s.9). Geride bir not bırakmayışı intihar ihtimalini bertaraf etmiş, cinayet veya kazalarda olduğu gibi olay yerinde bulunabilen işaretlere ise rastlanmamıştır. Akıllara gelen kaçak aşk ilişkisi ise “en son görüldüğü S... istasyonunda yalnız olmasıyla elenen” başka bir ihtimaldir (s.9). İstasyonda yalnız başına olduğu oradaki görevli tarafından da onaylanmış, böcek öldürme şişesi, ağ, boynunda bir su matarası ve tahta kutusuyla bir otobüse bindiği bildirilmiştir.

Entomolog oluşunun yanında adam (ismi tüm kitap boyunca yalnızca iki kez geçer) bir öğretmendir. Hayvanlar âleminin en kalabalık, bu sebeple de tasnifinin ve keşiflerin hâlâ yoğun bir şekilde devam ettiği böcekler dünyası onu cezbetmiş ve iş yerinden üç günlük izin alarak, kumluk bölgede çokça bulunan insanların hoşlanmadığı çift kanatlılara, özellikle de sineklere yoğunlaşacağı bir seyahate çıkmıştır. Uzun süredir ismini ölümsüzleştirecek bir keşfin hayalini kuruyorken, günden güne heyecanını arttıran kumluk alanların bu kanatlılar açısından bereketine dair geliştirdiği teorilerinin doğruluğunu görmek ayrıca memnun etmiştir (Abe, 2017, s.15). Esas ilgi alanı böcekler olsa da, garip yaşam alanları da ilgisini cezbetmemiş

değildir: “KUM: Kaya parçacıklarından oluşan küme. Zaman zaman manyetit, kasiterit, nadiren de altın tozu içerir. Tanelerinin çapı 1/16 ile 2 mm arasındadır.” (Abe, 2017, s.16).

Araştırmasını gerçekleştirmek için vardığı bu kumluk bölge böcekler âlemi dışında ufak bir insan topluluğuna da ev sahipliği yapar. İlk günün batımına doğru köy sakinlerinden biri yanına yaklaşır ve ona geceyi geçirmesi için bir ev temin etmeyi önerir. Bu teklifi seve seve kabul eden entomolog, kum çukurlarından birindeki bir eve gelir. Halattan yapılmış, hiç güven vermeyen bir merdivenden inerek eve ulaşır. Yıkık dökük, çürümeye yüz tutmuş eşyalar bulunan evde bir kadın onu tüm misafirperverliği ile karşılar. Kadın zaten adeta onu beklemektedir. Hatta adamın bu misafirperverlik için o gece orada kaldığı bile söylenebilir.

Evin içinde şehir hayatına kıyasla az ama kâfi miktarda eşya mevcuttur. Hatta tüm roman boyunca Abe'nin eve dair çizdiği manzara, eşyalar söz konusu olduğunda oldukça ekonomiktir. Dönüşümlü olarak kullanılan bir lamba, su bidonu, kumdan korunmak için kâğıttan büyük bir şemsiye, yine kumları temizlemek için kürek, kova ve ev içi işler için ufak tefek nesnelere vardır. Adamın üzerindeyse bu tutumlulukla büyük bir tezat olarak göze çarpan ve zar zor taşıdığı eşyalar söz konusudur; böcekleri öldürmek için kullanılacak potasyum siyanür şişesi, dondurulmuş böcekler, saklama kutuları, ağ, çubuklar. Tüm bu nesnelere yüzünden adam hakkında kayıp başvurusunda bulunanlar, onun kaçırılmaktan ziyade iradi bir kararla kayıplara karıştığını düşünürler. Bu vurgu, nesnelere anlamın tesis edilmesi sürecindeki gücüne gönderme yapar.

İlk gece bırakılan ikinci kova, adam için tekinsiz bir atmosfer yaratır. Çünkü zaten tek gecelik planlanan bu misafirlikte, gecelik bir rutin olan kum küreme işi için bir kovaya daha ihtiyaç yoktur. Akşam kadın ve adamın kum hakkındaki uzlaşmazlıklarıyla geçer. Adamın böceklerle ilgili araştırmalarında kum hakkında edindiği ansiklopedik bilgiler ile kumların ortasında bir ömür geçiren kadının kuma dair görüşleri örtüşmez. Bu örtüşmezliği ise adam kadının cehaleti olarak yorumlamaktan öteye gitmez şimdilik. Sonrasında adam uykuya teveccüh gösterdiğinde kadın da evin etrafındaki kumları temizleme işine girişir. Adam bunun her gece yapılması ge-

reken bir iş olduğunu öğrenir. Aksi halde ev, çukura doluşan kumların altında kalacaktır. Köy hayatının düzenlenmesi, kum temizleme işini aksatmayan hanelerin ihtiyaçlarını da karşılayan bir kooperatif tarafından yapılmaktadır. Evlerin etrafında biriken kumlar her akşam temizlenir ve sonrasında satılmak üzere kooperatif tarafından toplanır. Bunun karşılığında da kooperatif, asgari seviyede tutulan ihtiyaçları temin eder. Öte yandan ihtiyaçları köy kooperatifi tarafından karşılanan köy sakinleri kumları küremezlerse bu bir itaatsizlik olarak görülecek, susuz bırakılma cezasıyla karşılaşacaklardır. Çünkü kürenen kumlar bir düzenlele yüzeye çekildikten sonra karşılığında yüzeyden çukura su ve yiyecek gönderilir.

Gün ağardığında adam araştırmasına devam etmek için toplanıp harekete geçer. Evin bulunduğu çukurdan çıkmak için halat merdivene yönelir, fakat merdiveni orada göremez. Bunun yarattığı korkuyla eve geri döner. Bütün geceyi kum küreyerek geçirmiş kadının sadece yüzü örtük, vücudunun geri kalanı ise çıplak bir şekilde uyuyuşunu, baştan çıkarma teşebbüsü olarak nitelendirir. Fakat bu düşüncenin içinde oyalanmadan kadını uyandırıp merdivenin akıbetini öğrenmek ister. Kadının çıplaklığı adam tarafından tehlikeli, dikkat edilmesi gereken bir hâl olarak yorumlanır. Her gidiş gelişte adam bu çıplaklığın bir baştan çıkarma edimi olduğu hususunda daha da emin hale gelir. Gözden kaçırdığıysa giyinmenin *emik* vasıflarıdır.

Timothy Taylor (2012), giysilerin kültür içinde *skeuemorph* yani taklit nesnelere haline geldiğinden bahseder (s.211). Taklit nesnelere, eski bir teknolojik ihtiyaçla ortaya çıkmış fakat zaman içinde çıkış koşullarından farklılaşarak sembolik dönüşümlere uğramışlardır. Giyinmek de bunlardan biridir. Bir ölçüde malumun ilanı olmasa da bugün giyinmek sadece bedensel korunmayla alakalı değil, sınıfsal, etnik veya cinsel kimliğe, aynı zamanda cinselliğe dair bilgiler taşır. Tazmanyalılarla ilk kez karşılaşan antropologların çoğu, en önemli medeniyet göstergelerinden biri olan giyinmenin eksikliğini ise bir yabancılık işaretine yorumuşlardır (Taylor, 2002, s.80-84). Ne var ki çoğunlukla nemli olan bu coğrafyada giyinmek bir ihtiyacı gidermekten çok başka ihtiyaçlar (onu kurutmak için her daim taşınmaları gerekecek ateş gibi) doğurur. Hâl böyleyken, 30000 yıllık bir

süreçte Tazmanyalıların giyinmelerinden, daimi hareket halinde avcı-toplayıcı bu topluluğun kıyafet miktarını asgariye indirmeleri evrimsel olarak daha elverişli görünür. Şehirde, değişik nesnelere diyarından gelen adam için de kıyafetsiz şekilde uyumanın böyle bir izlenim yaratması anlaşılabilir. Fakat kadının uyanıp, kıyafetlerle uyumanın biriken kumlar yüzünden deride döküntülere sebep olduğunu açıklaması, Tazmanyalıların çıplaklığı ile paralel bir durumu açığa çıkarır. Adam da bu çıplaklığı fazla keyfi yorumladığının farkına varır.

Hikâyenin bu kısmında bir başka nesne, yokluğuyla bir olay yaratmaktadır (Abe, 2017, s.44). Ortadan kaybolan merdivenin yukarıdan sarkıtıldığı göz önünde bulundurulduğunda, adamı o eve getiren köy sakinlerinin bunda parmağı olduğu aşikârlaşır. Fakat kadının kurbanlık koyun gibi sessizce bir köşede beklemesi, bu tezgâhın bir parçası olduğunu da açığa çıkarır. Adam, merdivenin kayboluşuyla beraber esaretinin farkına varır ve bir dizi kaçış girişiminde bulunur. Bu girişimlerde çukurun fiziki özellikleri daha da önemli hale evrilir.

Nesnelerin ne olduklarını anlamak için özelliklerinden ziyade kullanımlarına bakılması gerektiğini salık veren Martin Heidegger'e göre (2011), bir nesnenin kendini en açık şekilde gösterdiği anlardan biri bozulduğu veya ortadan kaybolduğu anlardır. Düzenli gözlük kullanan biri artık gözlüğünün farkında değildir veya kalp pili takılan bir kişi, protezde bir uyum sorunu çıkana kadar onunla “dolaşık” bir haldedir.⁵ Ancak mevcut nesne ortadan kalktığında tıpkı burada merdiven örneğinde olduğu gibi, nesnenin kudreti kendini daha berrak şekilde ortaya koymaya başlar. Sadece basit, halattan yapılmış bir merdivenin yokluğu artık adamın esaretinin en önemli bileşenlerinden biri haline gelir. Bunun yanında nesnelere dolaşık halimizde bir çözüme gerçekleştiğinde aslında sadece nesnenin kendisine dair daha önceden fark etmediğimiz veçheleri değil, tüm gerçekliğin içinde bir kırılma yaşandığını söyleyebiliriz. Buna “olay” demek mümkünken, Harman'a (2020) göre aslında söz konusu olan,

⁵ *Dolaşıklık* veya *dolanıklık* olarak Türkçeye çevrilen “entanglement” kavramı için bkz. Karen Barad (2007).

sonrasında yeni bir ilişkinin tesis edilmesine imkân sağlayacak “bozulma” evresidir.

Nesneler ve Olaylar

Olay terimi özgül koşullara gönderme yapmasıyla, bağımsız bir varoluşu ima eder (Harman, 2020, s.61). Merdiven ortadan kalkar, bir esaret ortaya konur. Fakat bunun olay addedilmesi bir süreksizlik yaratma tehlikesi taşır. Sanki merdivenin bu esaretten önce herhangi bir varlığı yokmuşçasına veya en önemli becerisinin yokluğunda açığa çıkan esaretmiş gibi değerlendirilmesi Heideggerci anlamda kabul görecektse de, NYO için bir nesne görünen niteliklerine indirgenemez. Olay olarak bahsi geçen durumlar NYO için daha ziyade “ortakyaşam” (simbiyosis) fenomenine aittir.

Darwinci evrimsel sürecin değişimi ve dönüşümü açıklamadaki yetersizliğine bir alternatif olarak ortaya atılan ortakyaşam kavramı değişim anlarını farklı organizmaların birlikteliğine bağlar.⁶ Çıkış itibarıyla organik varlıkların birliktelikleri neticesinde gerçekleşen dönüşümü öncüllerinden biri olarak kabul eden ortakyaşam, NYO ile birlikte sadece canlı hücreleri değil, kurumların, tarihi veya teknolojik nesnelere dâhil edildiği bir ortaklığa evrilir. (Harman, 2020, s.104-105)

İnsanın ne olduğuna dair birçok tanım önerisi olduğundan bahsetmiştik. Bu maladaptif canlının konuşmasından, üremesine, ayakta durmasına dek doğal addedilen nitelikleri aslında ciddi açıklama eksiklikleri barındırmaktadır. Fakat ne olduğuna dair soruşturmalarda arkeolojik kalıntı arayışlarını göz önünde bulundurursak, insanın kullandığı eşyalar özel bir ilgiyi hak eder. İnsan için belki

⁶ İlk olarak Alman botanikçi Anton de Bary tarafından geliştirilen ortakyaşam (simbiyosis) kavramı farklı organizmaların bir arada yaşamasını ifade ederken, bu birlikteliklerin sonucunda yeni bedenlerin, türlerin, yeni organizmaların ortaya çıktığı fark edilmiştir. Lynn Margulis, Darwin’ın evrim kuramının toplum bilimlerine tercümesinde Herbert Spencer tarafından eklenen “survival of the fittest” (en güçlü olanın hayatta kalması) kabulüyle birliktelikten ziyade mücadelenin öne çıkmasını neo-darwinizmin ciddi bir hatası olarak değerlendirir. Ona göre simbiyotik kavramı tam olarak açıklanamayan kademeli dönüşüm anları ile yeni bir tür ortaya çıkaran dönüşüm anları arasındaki farklılığa işaret ederek, evrimsel süreci rekabetten ziyade, işbirliğine dayandırır. Elbette bu işbirliği için türler arasında varsayılan keskin ayrımın kendisinin de yeniden tartışmaya açılması gerekmiştir. (Margulis, 1999)

de en kapsayıcı tanımlardan biri, paradoksal olsa dahi kendi kurduğu teknoloji tarafından eşzamanlı olarak kurulması, hatta buna bağımlı olmasıdır⁷ (Taylor, 2012, s.81). Hâl böyleyken, kendi üzerine reflektif düşünen bir canlı için nesnenin ne olduğu, bu bağımlılık/dolaşıklık (Hodder, 2012) ciddi bir ontoloji gerektirir.

Nesne addedilmeleri hasebiyle arka plana atılan canlı-cansız tüm varlıklara, ortak bir yaşam içinde kurucu özelliklerini iade etmek, özne kategorisini de kullanışsız ve gereksiz kılar. Tüm varlıklar içkin bir düzlemde birbirleriyle etkileşim ve ilişki içinde birbirlerini kuruyorken, *Kumların Kadını*'ndaki nesnelere gücü de adamın başarısız kaçış girişimlerinde devamlı karşımıza çıkar.

NYO'da alışıldık fail pozisyonundaki özneler ciddi bir taarruzla karşı karşıya bırakılır. Hiyerarşik bir ontolojiden imtina edebilmek adına, tüm varlıklar nesne kategorisine dâhil edilir.⁸ NYO'nun başlıca temel ilkeleri ise şu şekilde sıralanır:

- (1) İnsan yapımı olup olmamalarına, doğal veya kültürel olmalarına, gerçek ya da kurgusal olmalarına bakılmaksızın, tüm nesnelere eşit ilgi gösterilmelidir. (2) Nesnelere özellikleriyle özdeş değildir, onlarla gerilimli bir ilişkileri vardır ve tam da bu gerilim, dünyada vuku bulan tüm değişimin müsebbibidir. (3) İki tür nesne vardır: *Gerçek nesnelere* o anda başka şeyler üzerinde etki gösterip göstermemelerinden bağımsız-

⁷ Timothy Taylor'ın aynı kitabında yer verdiği bebek taşımakta kullanılan kayışlar belki de insan evriminin en önemli icatlarından biridir. (2012, s.160) İki ayağı üzerine kalan insanın, yürümesinin kolaylaşması için uzun ve geniş pelvis kemiğinin küçülmeye ve yanlara açılmaya başlaması gerekmiştir. Fakat bu dönüşüm doğumun zorlaşmasıyla neticelenmiş ve uzun bir evrimsel sürecin ardından Homo Sapiens türü için prematüre doğum, türün özelliği haline gelmiştir. Beyin gelişiminin önemli bir kısmının dışarda gelişmesi, bir yandan insan bebeğini muazzam ölçüde kırılğanlaştırırken, bir yandan bilişsel bir açıklık da sağlamıştır. Daha zeki bireylerin hayatta kalması tercih edilecekse de bakımı oldukça zor olan prematüre bebeğin seçiminde başarılı olmasını sağlayacak şey bebekleri taşıma kayışları gibi görünmektedir. Birçok farklı yerdeki kazılardan çıkan bu kayışlar sayesinde henüz kafasını bile dik tutamayan bebek, muhtaç olduğu annesinin her daim yanında olabilmesiyle seçimde avantaj sağlamaya başlamıştır. Kısacası insanın icat ettiği teknolojik bir eşya, insan üzerinde çığır açıcı bir değişim ve dönüşümün müsebbibidir.

⁸ Bu yaklaşımı mümkün kılan Bruno Latour'un Fail-Ağ Teorisi'dir. Kendini nesne yönelimli bir ontolog olarak görmediğini söyleyen Latour'un *Biz Hiç Modern Olmadık* (2008) adlı çalışması NYO için nesnelere ikincil pozisyonlarından kurtarılmaları hasebiyle oldukça önemlidir. Çoğunlukla göz ardı edilen ilişkileri ön plana çıkarmasıyla düz ontoloji için kullanışlı olsa dahi, bu kez nesnelere ilişkileri dışında varlıkları göz ardı edildiği için NYO tarafından eleştirilecektir.

sız olarak var olurken, *duyusal nesnelere* yalnızca bazı gerçek nesnelere ilişkili olarak var olur. (4) Gerçek nesnelere birbirleriyle doğrudan değil, ancak dolaylı olarak bir duyusal nesnenin aracılığıyla ilişkilidir. (5) Nesnelere özellikleri de yine ikiye ayrılır: gerçek özellikler ve duyusal özellikler. (6) Bu iki tür nesne ve iki tür özellik dört temel permütasyonla sonuçlanır. NYO bunları zaman ve mekânın yanı sıra *öz* ve *eidos* [biçim] olarak bilinen, iki yakın kavramın da temeli olarak kabul eder. (7) Son olarak NYO matematiğe ve doğa bilimlerine kıyasla, estetiğin felsefeye daha yakın ilişki içerisinde olduğunu kabul eder. (Harman, 2020, s.30)

O halde *Kumların Kadını*'na geri dönersek ortadan kaybolan merdiveni, seyirlik bir nesneye dönüşen böceği veya yokluğuyla kafa karıştıran giysileri nasıl ele alabiliriz?

Yukarıda bahsettiğimiz üç nesne de sadece kullanımları üzerinden ele alınırsa, hikâye içinde neden önemli olduklarını kaçırma riskiyle karşılaşırız. Merdiven oradan kurtulmaya, ortadan kaybolduğundaysa adam için idraki zor bir esarete işaret eder. Fakat bunun ötesinde varlığıyla evin bulunduğu çukurun topografik özelliklerini de göz önünden çektiğini fark edebiliriz. Merdiven ortadan kaybolana dek çukurun ihmal edilebilen özelliklerinin artık titiz biçimde hesaplanması gerekir. Örneğin:

Batı tarafındaki, huninin iç kısmına benzeyen kıvrımları olan duvarın eğimi görece daha az gibiydi. İyimser bir tahminle aşağı yukarı elli derece, hatta belki kırk beş derece bile olabilirdi. Dikkatle ilk adımını attı. İleriye doğru her adımında yarım adım geri kayıyordu. Yine de uğraşırsa tırmanacak gibi görünüyordu. (Abe, 2017, s.39)

Başka bir deyişle merdivenin çukurun ne kadar dik, tırmanışın ne kadar imkânsız olduğunu hasıraltı etme becerisini görmeye başlarız. Aynı şekilde dondurulmuş böcekler adam için başlangıçta ismini ölümsüzleştirecek bir ihtimal dâhilinde ilişkilendirirken, sonrasında onu esaretine götüren bir tuzak olarak belirlemeye başlar. Nesnelere ilişkilerine bağımlı kılarak tanımlayan yaklaşımlar, bir anda gerçekleşen böylesi bir etki dönüşümünü açıklamakta yetersiz kalır. Nesnelere arasında muhakkak ilişki ağları mevcuttur, fakat çoğunlukla bir şeyin ne olduğu ile ne yaptığı arasındaki fark gözden kaçır. Farklı ilişki ağlarında, farklı niteliklerinin hâsıl olması, nesnelere

virtüel yapısına da gönderme yapar. Kumların içinde koloniler halinde ösosyal (eusocial) devrimde bulunan böceklerin seyirlik bir nesneye dönüşmesini mümkün kılan bu virtüel özelliklerdir. Bir adım öncesinde böcek öbeği içinde işbölümüne dayanan bir ilişki-deyken, bir adım sonrasında insanın estetik zevki ve merakına bağlı olarak başka bir ilişkiye dâhil olur. Böceğin potasyum siyanürle birlikteliğinin dış görünüşünün muhafaza edildiği bir ilişki şeklinde vuku bulmasını sağlayan, potasyuma karşı böcekte bulunan reaksiyon repertuarıdır. Bu repertuar sayesinde bir ilişkiden diğer ilişkiye geçişi, yani yeni bağıntılar kurulması mümkün olur.

1/8 mm'lik Kum

Bir böceğin üzerinde gezindiği taş, bir böcek patikasıdır. Ağırlığı, atomik ağırlığı veya kimyasal değerleri gibi materyal özellikleri bizim için alakasızdır. Bunlar, sadece taşın formu ve sertliğinin öne çıkan nitelikleriyle ilgilendiğimiz için gözden kaçırabileceğimiz, eşlik eden özellikleridir.* (Uexküll, 1927, s.102-103)

Bu aşamada *Kumların Kadını*'nın belki de en güçlü figürünü ele almak meseleyi açıklamayı kolaylaştırabilir. İş gücü ve yarenlik için alıkonan adam veya onu oraya esir eden köy halkı veya kadın değildir bu; bütün hikâye boyunca akışı sürdüren aerodinamik kurallara tabi kumdur.

Kum ilk olarak birçok tür için elverişsiz, fakat böceklerden zengin doğasıyla karşımıza çıkar. Böceklerle beraber bu ufak canlıların yaşam alanının da adamın ilgisini çekmeye başladığından önceden bahsetmiştik. Kuma dair ansiklopedik bilgilerini derlemesiyle, adamın bütünlüklü bir şekilde kumun ne olduğunu idrak etmeye başladığını düşünürüz en başta. Birçok açıklayıcı madde art arda sıralanır. Büyüklüğüne, yapıtaşlarına, hareket biçimlerine vâkıf oluruz. Adamın bu konudaki bilgisi de göz doldurur niteliktedir ve güven verir. Yıllardır kumların içinde yaşayan kişilerle tartışmalara dahi girer. Kumun içinde yaşamak ve kuma dair bilgi sahibi olmak arasında

* Çeviri bana ait.

tartışmaya elverişli bir yarığın olmasıysa bahsettiğimiz hiyerarşik ontolojik yaklaşımların bir sonucudur.

Bir şeyin ne olduğuna dair soruşturma NYO'ya göre şimdide dek ikili indirgeme aracılığıyla gerçekleşmiştir. Biri “altını kazma” (undermining) denilen, şeyin neyden yapıldığına yönelikken, diğeri ise “en yüksek kesinlik derecesine sahip bir bilgi parçasından yola çıkan” üstünü kazma (overmining) şeklinde tezahür eder. Adamın kuma dair açıklamalarının bir tür altını kazma biçiminde olduğu o halde görülebilir (Harman, 2020). Niteliklerine indirgenmiş şekilde defalarca karşımıza çıkacak, “ortalama 1/8 mm’lik çapı dışında, kendine ait bir şekli bile olmayan kum” (Abe, 2017, s.29) nasıl olur da kadının iddia ettiği gibi her şeyin çürümesine sebep olabilir? Çürümenin kendisini insanı merkeze koymayan bir ontolojiyle nasıl ele alabiliriz?

NYO'ya göre nesnel arasındaki ilişki simetrik değildir. Bu illa bir tarafın diğer tarafı tüketmesine varmayacaksa da, “bir nesnenin diğerinin niteliklerini soyup çıkardığı” bir durumdur. Kumun gücü de etrafındaki birçok nesnenin örtük niteliklerini açığa çıkarılmasında yatar o halde. Ortakyaşam gereğince birbirine dolaşık halde bulunan varlıkların çözümlenip başka ilişkilere dâhil olması, kumun akışına benzer bir harekettir. Fakat ansiklopedik bilgiler bu çözümlenip yeniden kurulan ilişkileri açıklamakta yetersiz kalır. Hikâye boyunca adamın kuma dair tasavvuruna şahitlik ederiz. Adam, kumun tıpkı su ve havada olduğu gibi dinamik kurallarının açığa çıkarılması sayesinde kontrol edilebileceğine yönelik tasavvurundan her başarısız kaçış planının ardından uzaklaşır ve gitgide kendini çiçeğin özünün büyümesine kapılan böcek gibi görmeye başlar. Şimdide dek kontrolü elinde tuttuğunu, özünü özümlediğini sanırken, kumlar ikikanatlıları kullanarak adamı o köye çekmiş sonra da o çukurda bir avdan farksız hale getirmiştir.

Adam için bereketsiz bir alanda, öyle bir çukurda, sadece kum küremek için yaşamak anlaşılması imkânsız bir yaşam şeklidir. Kaçma girişimlerine paralel olarak, kadına neden böyle bir hayat seçtiğini sorup durur. Kadının her seferinde verdiği cevap, ufak şerhlerle değişse de aynıdır: Köyümüzü seviyoruz. Öte yandan gençlerin kalmak istemediğinin, yeni insanların şehirdeki gösterişli hayatı bira-

kıp gelmediğinin de farkındadır kadın. Köydeki farklı evlerde, entomolog dışından avlanan başka kişilerin de olduğunu öğreniriz. Adam için bu şekilde esir tutulmak da akıl alır gibi değildir, her an birileri onu aramaya muhakkak gelecektir. Yolculuğa çıkmadan önce belki öylesine bırakmış olduğu nesnelere, adamın kayboluşunun ardından başka anlamlar taşımaya başlaması ise iştenden değildir:

Adamı doğrudan göremeseler, sesini duyamasalar da, odasını ziyaret edecek birileri ortada yanlış giden bir şeyler olduğunu anlayacaktır. Sayfaları açık, yarım kalmış kitabı, yeni doldurduğu küçük bozuk para çantası, son zamanlarda para çekmediğini gösteren banka hesap defteri, böceklerini içinde kurumaya bırakıp, daha doğru dürüst düzenlemeye bile fırsat bulamadığı böcek kutusu, pulunu yapıştırdığı halde postaya veremediği yeni böcek öldürme şişesinin sipariş fişi, her biri kesintiyi reddeden, adamın yaşamaya devam etme isteğini gösteren nesnelere. Herhangi bir ziyaretçi bu yardım çığıllıklarına kulağını tıkayamazdı. (Abe, 2017, s.71)

Fakat öte yandan iş arkadaşlarını çıldırtmak için yolculuğunu gizemli hale getirmiştir. Bunun içinse istikametini gizlediği, tek başına bir seyahate çıkmak istediğinden bahseden bir mektup yazmış ve bunu son anda masanın üzerine bırakmıştır. Mektubu birilerinin fark edeceği muhakkaktır. Abe, nesnelere yine yıldız falları gibi okunacak şekilde dizer.

Kitabın devamlı hareket örüntüsü kumların akışıyla karışan kaçma girişimleridir. Adam büyük bir sükûnet içinde yeni kaçış için planlarına devam eder. Şüpheleri ortadan kaldırmak için kadına yardım etmeye başlar. Fakat bu yardımlar süresince değişen ilişkilerden biri de kadın ve adam arasındadır. Bir yandan da boş vakitlerinde gizlice bir halat yapmaya girişir. Uç uca eklediği kıyafetler, hasır ve kendir ipe bir sopa ve makas ekleyerek kum duvarlarında tırmanmaya yarayacak bir nesne sayesinde oradan kurtulabilir belki de. Bunu mümkün kılan ise (nesnelere) eklemlenme pratiğinin sınırlarının hiçbir zaman tam olarak kesinleşmemesidir (Abe, 2017, s.117).

Adam, uygun zamanı ve şartları bulduğunda planına kalkışır ve yeni nesnesini denemeye koyulur: “Bir şeyin gerçekleşme olasılığının tekrar sayısıyla doğru orantılı olduğunu söyleyen olasılık kuramının yalan olmadığı ortaya çıkar” (Abe, 2017, s.122). Otuz küsur

denemeden sonra attığı halat, yukarıda duran bir çuvala isabet ederek yeni bir eklemleme oluşturur ve adam için bu gergin ip, merdivenin gördüğü işlevi üstlenir. O çukurdan çıkarken dikkat etmesi gereken bir başka nesne her an çukurları gözetlemeye yardımcı olan dürbünüyle bir köy sakinidir. Planları sonucunda dürbünün önünden görünmeden geçmeyi başarır, bütün yapması gereken güneş batana dek saklanacak bir yer bulmaktır.

Bu süreç, adamın kumların içine gömülmüş hayatları, evleri anlamaya çalıştığı en önemli anlardan biridir. Bazı evlerde halat ve merdivenlerin sarktığını görür, belli ki bu kişilerin kaçma arzuları körelmiştir. Abe (2017), bir kez daha nesnelere kulak verir:

Buralarda yaşamının nasıl mümkün olacağını kolaylıkla anlıyordu. Mutfakları vardı, altında ateş yanan ocakları vardı, içine kitaplar dizili, masa niyetine kullanılan elma kasaları vardı, mutfakları vardı, çalışan saatleri ve durmuş saatleri vardı, çalışan radyoları ve bozuk radyoları vardı, mutfakları ve altında ateş yanan ocakları vardı... Ayrıca bunların arasına serpiştirilmiş yüz yenlik bozuk paralar, büyükbaş hayvanlar, çocuklar, cinsel arzular, borç senetleri, zina, tütsüler, hatıra resimleri... Korkunç tekrarlar... Bunlar, kalbin atışı gibi, yaşam için vazgeçilmez tekrarlar olabilirdi ama varlığın kalp atışından ibaret olmadığı da bir gerçekti. (s.127)

Yaşamın, kumun, tüm akışın içinde tekrardan bahsetmemize olanak sağlayan nesnelere. Başka bir ifadeyle nesnelere yaşam içinde değişikliklerden nasibini alarak kendi varlıklarını sürdürmeye devam ederken, yeniden karşılaştığımız nesnelere niteliklerinin değişmesi söz konusudur. Bunu mümkün kılan ise nesnelere bizim deneyimlerimizden bağımsız varlıklarıdır. Bu sayede her tekrar, yani belirli bir nesne olarak karşımızda bulunan her düzenleme, bir yanı sıra farklılaşmıştır (Harman, 2020, s.80). Fakat her tekrarın farklı olduğunu görmeyen adam için kumların içinde böylesine bir hayat bir azaptır. Yaşamak demek özgür olmak, özgür olmaksızın oradan çıkıp eski hayatına geri dönmektir. Geri dönebileceğini bilse aslında kumların muazzam etkileycilikte olduğunu bile söyleyebilir. Bir başka deyişle kumla kurduğu ilişkinin ve bizatihi kumun ondaki tezahürünün ihtimali birden çoktur. Güneşin üzerine düştüğü sapsarı kumlar romantik bir an yaratırken, köyün sınırına ulaşmak için

yoluna devam ettiğinde aynı kum azılı düşmanına dönüşür. Bunu mümkün kılsa ilişkinin iki tarafının kendilerinde saklı içsel nitelikleridir.

Tam burada dikkat edilmesi gereken husus, kumun ne olduğunu, niteliklerini belirleyen failin adam olmamasıdır. Kumun farklı niteliklerle hikâyeye dâhil olmasını sağlayan kumun kendi nitelikleriyle arasındaki etkileşimidir. Bu konuda Harman'ın gerçek nesne ve duyuşsal nitelik ayırımına başvurmak faydalı olabilir. Harman'ın Heidegger ve Edmund Husserl üzerinden eleştirel şekilde ilerleyerek çerçevesini çıkardığı üzere:

İki tür nesne ve iki tür nitelik vardır: Her ikisinin de gerçek ve duyuşsal halleri bulunur. Gerçek nesne ve nitelikler, bağımsız olarak var olurlar, duyuşsal nesne ve nitelikler ise yalnız, ister insan ister başka türlü olsun, bir tür gerçek nesnenin eşleniği olarak var olur. Nesnelere nitelikler olmadan var olamayacağı için ve tersi, yalnızca dört mümkün kombinasyon vardır. (s.82)

Kumun duyuşsal niteliklerinin değişik şekilde algılanması arka planda aynı nesneden bahsetmemiz koşulunu da içermektedir. Yani romantik bir manzara veya azılı bir düşman olarak karşımıza çıkan aynı kumdur. Onun gerçek nesne olarak varlığı sayesinde değişik nitelikler elde edilebilse de, değişen bu nitelikler insanın sadece fenomenal zihinsel süreci aracılığı ile tesis edilemez. NYO için nesne zihinsel bir dolayımın ardından beliren niteliklerin toplamı değildir. Bu yaklaşım Husserl'in nesnelere ve nitelikler ayırımına benzese de, NYO için Husserl'in deneyimin koşulu olarak öne çıkardığı düşünen bir zihin zorunluluğu yoktur (Harman, 2020, s.79). Burada Husserl'in şeylerin içselliklerine nüfuz edilebildiğini, uygun zihinsel koşullarla erişilebildiklerini gösterme gayreti söz konusudur. Bu sebeple gerçek varlıklardan ziyade duyuşsal varlıklar ve duyuşsal nitelikleri arasındaki ayırma önem atfeder. Bu ayırımın ardından ise birlikteliği mümkün kılabilecek bir özne (zihin) ihtiyacı açığa çıkar. Ne var ki özne-nesne ilişkisi üzerinden ilerleyen bir ontoloji süreksizliklerle kesintiye uğramaktan kendini kurtaramaz. Bu minvalde NYO'nun önerdiği nesne-nesne ilişkisi, insan zihnine gerek duymadan değişimi kendi sürekliliği içinde ele alabilir. Nesnelerdeki değişim sadece insan zihni

tarafından alımlandığı haliyle, nesnenin insan zihnine bir tercümesi değildir. Daha ziyade nesnelere birbirleri üzerinde her daim etkide bulunur, bu sayede de değişimin bizzat müsebbipleridir. “Bambu ormanı, rüzgârı bambumsu bir şeye dönüştüren devasa bir rüzgâr çanıdır. Bambu ormanı rüzgârı acımasızca bambuya bürür; onun basıncını harekete ve sese dönüştürür. Bu bir bambu rüzgârı uçurumudur” (Harman, 2020, s.198). Bu yaklaşımın ışığında adamın kumla ilişkisine tekrar baktığımızda kendini neden özgür hissetmediğini vurgulaması da anlaşılabilir. Zira adam ne kendinden menkul bir faildir, ne de nesnelere arasındaki ilişkinin ağdalı ortamından kendini sıyrabilir.

Öte yandan köy sakinleri kooperatifin sağladığı şeyler dışında ihtiyaç ve istekleri olduğu takdirde yine kooperatif için yapacakları ek işler sayesinde fazladan para biriktirebilirler. Kadın ve adamın son dönemlerde kum küreme işini beraber yapmaları sayesinde, kadının ek iş için vakti olduğunu biliriz. Adama kooperatiften ek iş isteyeceğini, bu sayede de belki bir radyo ve ayna alacağını söyler (Abe, 2017, s.134).

Adamın kumlar arasında düşer kalkar ilerlerken aklına bu iki nesne gelir: Radyo ve ayna. Kadını yalnız bıraktığı için kendini göstermeye başlayan vicdan azabına karşı direnir. Şehre döndüğünde “gerekirse elindeki tüm parayı harcar, en iyisinden bir transistörlü radyo alır” (Abe, 2017, s.134). Bu iki nesne insanı başkalarına bağlayan özellikleriyle dikkat çeker. Bu sayede adam oradan gitmiş olsa da kadın radyo aracılığıyla dış dünyayı evinde bulabilir. Adam kendini kadın için dış dünyanın eyleyicisi olarak konumlandırır o halde. *Kumların Kadını*’nın İkinci Dünya Savaşı ertesinde yazılmış bir roman olduğunu hatırlamamız, radyonun ne olabileceğini kavrayabilmek konusunda yardımcı olabilir. Bilindiği üzere radyo, frekans aralığı 30 Hz ve 300 GHz arasında değişen elektromanyetik dalgaları sese çeviren bir alet olmasının yanında, ulaşılabilirliği sayesinde faşist devlet politikalarının kitleleştirilmesinde kullanılan en önemli aygıtlardan da biridir. Timothy Morton (2020) “fascis” teriminin tarımsal kökenine vurgu yaparak, kavramı geniş ölçekte genişletir: “Latinceki *fascis* terimi çubuk demeti anlamına gelir, halkı parçalarını aşan bir bütün halinde bir araya getirip ona sağlam ve sürekli

bir derinlik vermeyi ifade eder” (s.37). Toplumun bileşenlerinin toplamından fazla olması kabulüyle aşkınlık atfedildiği sosyolojik yaklaşıma bir eleştiri mahiyetinde olan bu ifadenin bizim için önemli tarafı sağlam ve sürekli bir derinlik kısmıdır. Radyo evlerin içine işleyerek içerisi ve dışarıları arasındaki sözde ayrımı ayyuka çıkarırken, bir yandan da insan türü için ihtiyaç duyulan bir hikâye üretimini de üstlenir. Üstelik sağlam ve sürekli olmasıyla bu hikâye tam da ihtiyaç duyulduğu gibi tutarlıdır.

Diğer yandan ayna sayesinde de kendi bakışı başkasının bakışına dönüşür. Kişinin, bütünü içinden kendini ayırıştırarak mesafelenmesine yarayan bu nesnenin çoğunlukla fiziksel özelliklerinin ehemmiyeti yoktur. Her bakışla değişen, bu sayede dönüştüren bir imgenin taşıyıcısıdır. Kadının aynaya ihtiyacı adam için çok anlamlı değildir aslında. Ona göre “altı aya arkasındaki sır kabarcak, durmadan uçan kumların sürtünmesiyle cam yüzey bile bulanıklaşır mahvolacaktır” (Abe, 2017, s.134). Aynanın fiziki özellikleri, kumla aralarındaki güç dengesizliğinden dolayı kısa menzilli ilişkileri içinde hızla çözülmeye meyillidir.

Adam yoluna devam eder. Fakat uzaklaşmış olması gereken köy bir anda gözlerinin önünde belirir. Kumluk bölgenin engebeli yüzeyi, rotasını ne denli planlı şekilde takip etmiş olsa da onu yanıltmış görünür. Gizlenmek için girdiği küçük bir olukta iki çocukla karşılaşır ve çocukların çığlıklarını takiben alarm çanları çalmaya başlar. Sonrasında dört yanını çevrelemiş fenerlerden sıyrılıp bir tepeye doğru koşmaya başlar. Bu uzun kovalamaca bir bataklıkta sonlanır. Köylüler bataklıkta sıkışan adamı çıkarabilmek için ayakları altına tahta parçaları yerleştirir. Ardından bir cenaze töreni sessizliğiyle bataklıktan çıkardıkları adamı çukurdaki eve yerleştirirler (Abe, 2017, s.147).

Son kaçma girişimi de başarısızlıkla sonuçlandıktan sonra adam için tatminsiz bir hayat demek olan bu çukurdan başka bir ihtimal yok gibi görünür. Kendi varlığını tam olarak gerçekleştirme- nin mümkün olmadığını devamlı altını çizer.

Bu şekilde aylar geçtikten sonra adam bir gün evin arkasındaki boş alanda karga yakalamak için adına *Ümit* dediği bir tuzak yapar:

Tuzak, kumun özelliğinden yararlanan oldukça basit bir düzenekten ibaretti. Biraz derince kazdığı çukurun dibine tahtadan bir kova oturtmuş, kibrit çöpü büyüklüğünde üç takozun üstüne bir kapak yerleştirmişti. Takozların her birine ince ipler bağlıydı. Bu ipler, kapağın ortasındaki delikten geçerek dışarıdaki bir tele bağlanıyordu. Telin ucunda da, yem niyetine, kurutulmuş bir balık vardı. Düzeneğin tamamı kumlarla dikkatle örülmüştü, dışarıdan bakıldığında görülen tek şey, bir kum çanağının içindeki yemdi. Karga yemi ağzına alır almaz takoz devrilerek kapağı kuşun üzerine kapatacak, aynı anda dökülen kumlarla beraber karga olduğu yere gömülecekti. İki üç kez deneme yaptı ve bir sorunla karşılaşmadı. Kanat çırpacak vakit bile bulamadan canlı canlı kumlara gömülen zavallı karganın görüntüsü gözlerinde canlanır gibiydi. (Abe, 2017, s.151)

Adamın bu düzeneikle yapmayı planladığı şey, yakaladığı karganın ayağına bağlayacağı bir mektupla (şans faktörünün de farkında olarak) içinde bulunduğu koşullar hakkında birilerine haber ulaştırmaktır. Bu bekleyişin yanında kendini tekrara bir nebze de olsa bırakarak 1/8 mm’lik dalga boylarının hüküm sürdüğü kumlar arasında yitip gitmekten korumaya çalışır. Radyo ve ayna almak için kooperatiften gelen ek iş olarak her gün kadınla beraber iplere boncuk dizer. Çatı arasındaki kumları temizler, pirinci ayıklar, çamaşırları yıkar. Fakat bunlar hâlâ kalbinin atması, huzur bulması için yeterli değildir. Romanın sonlarına yaklaşırken adamın kuma dair tasavvuru bitip tükenmez şekilde ilerler. “Kumun normalde kendinde olması gerekenlerle tamamen zıt özellikleri barındıran bir tarafı”nı (Abe, 2017, s.157) görmeye başlar. Şimdiye dek kumla kurduğu ilişki çeşitliliğine bağlı olarak başlangıçtaki tek taraflı kum açıklamalarına başka veçheler de eklenmeye başlar.

Ümit’ten bir gıklama sesi duyar. Gidip kontrol ettiğindeyse, çok güvendiği bu düzeneğe kapılmış bir karga göremez. Aradan aylar geçer, yemi değiştirmek için düzeneğin üzerindeki kumları biraz eşeledikten sonra kapağı açınca kovanın dibinde su biriktiğini fark eder. Son zamanlarda hiç yağmur yağmadığına göre bu su kumun kılcalığı sayesinde orada birikiyor olmalıdır. Ve bu düzeneğin sayesinde *Kumların Kadını*’ndaki örüntü başka bir biçimle hizalanmaya başlar.

Yeni Bir Düzenleme

Abe, tüm roman boyunca oradan kaçmaya gayret eden adamın kaçışındaki asli motivasyonun tutsaklığı olduğunu bir nesneyle karşımıza diker. Adamın bu hislerini roman anlatıcısından dinlese de, *Ümit* sayesinde gerçeklik düğümlenir. Karga yakalamak için hazırladığı düzenek görünür fonksiyonlarının ötesine geçer ve kumun da yardımıyla suya sahip olması adama bir özgürlük sağlar. Kumları kürememenin cezası olarak verilen susuzluk artık onun için korkulu bir durum olmaktan çıkar. Artık istediği her an su çıkarabileceği pompaların üzerinde oturduğunu görmeye başlar ve bu kalp atışlarını hızlandırır. Belki de kalp atışlarının yaşamın esas ritmi olduğunu da kavrayabilir.

“Hâlâ çukurun dibinde olmasına rağmen, sanki yüksek bir kulenin tepesine tırmanmış gibi hisseder” (Abe, 2017, s.169). Retrospektif şekilde şehirdeki arkadaşlarına, hayatına dair düşünmeye başladığıdaysa hepsini tıpkı kumu olduğu gibi parça parça gördüğünü itiraf eder.

Su toplama düzeneği böylece diğer günlük rutinler arasında yerini alır. Fakat tüm günlük rutinlerin ve nesnelere anlamlarını da dönüştürür. Örneğin radyo hava tahminlerini takip edebileceği için önemli bir hale evrilir.

Aradan geçen ayları takiben ilk kez bir merdiven çukura iner. Kadın dış gebelik dolayısıyla şiddetli bir kanama geçirmektedir ve acilen bir hastaneye götürülür. Ortadan kaybolan merdiven beklenmedik bir anda, yeniden belirmiştir. Adam merdivene bakar, fakat acele etmesine gerek yoktur artık. Su toplama düzeneği sayesinde çıkış biletini henüz kimse bilmeseydi elinde tutmaktadır.

Sonuç

Kumların Kadını, yaşama, varlığa, insana dair ortaklıkları bildiğince hassas bir şekilde genelleştirdiği için çok yönlü okumaya müsaittir. Burada olduğu gibi nesne odaklı şekilde okumayı mümkün kılan ise metindeki dönemeçlerin nesnelere izafi pozisyonları dolayımı ile gerçekleşmesidir. Fakat bu izafiyette bilindik bir özne

(adam, kadın veya köyün diğer sakinleri) kerteriz noktası olmaktan uzaktır. Hatta bu kişilerin hepsi şeylerin dünyasında birer çark hali-ne evrilmiş nesnelere olarak yorumlanabilir.

Tutsaklığının başlangıçlarında adamın orada tutulamayacağını, “bir hayvan olmadığı” vurgusuyla yapması, aşına olduğumuz öznesne ayrımını masaya koyar. Abe'nin karakter olarak şehirden gelmiş, izole, bilimsel bilgi donanımına sahip fakat duygusal olarak körelmiş birini tercih etmesi bu çerçevede sadece bir tesadüf değildir. Adam için insan, etrafındaki şeylerle aynı maddeden yapılmamış, bir ölçüde aşkın bir varlıktır. Fakat bilhassa kumun bu konumlanmaya devamlı ve kuvvetli direnişi içkin ve ağdalı bir ortamın çekim gücünü açığa çıkarır. Adamın kendini aşağılanmış hissedişinin müsebbibi ise bilgisine vakıf, kendinden ayrı olduğunu farz ettiği şeyler dünyasının tercümeyle direnen varlığıdır. Güçlü nesnelere varlığını idrak etmenin, sonsuzluğu kavramaktan çok daha tehditkâr olduğunu Morton (2013) şöyle ifade eder:

Bu devasa zaman ölçekleri, bizi Yerküre'ye ne kadar yakın olduğumuzu fark etmeye zorlayarak gerçekten aşağılarlar. Sonsuzlukla baş etmek çok daha kolaydır. Sonsuzluk kendi bilişsel güçlerimizi akla getirir. Çok büyük sonluluktansa “sonsuz kadar” olanı kavramak daha kolaydır. Sonsuz kadar kavramı sizi önemli hissettirir. Yüz bin yıl boyunca yüz bin tane şeyi hayal edip edemeyeceğinizi düşündürür. (s.66)

Bu tehdidi savuşturmak için adamın tercih ettiği metot ise NYO'nun daha çok bilimsel bilginin nesneyi niteliklerine indirgeme yolunda tercih ettiğini ileri sürdüğü altını kazma eylemidir. 1/8 mm'lik kumun her seferinde bambaşka biçimde kendini ortaya koyuşunu bir felaket olarak yorumlamak ise bizim için oldukça tanıdık aslında. Zira volkan patlamaları, depremler gibi büyük etkilere sahip jeolojik hareketliliği çoğunlukla bir felaket biçiminde görmeye teşneyizdir. Ne var ki insan dolayımını ortadan kaldırdığımızda bu hareketlilikleri felaket dememize sebep olan kıyas da ortadan kalkar.

Kumlarının Kadını'ni NYO üzerinden okumaya davet eden bir başka mesele ise nesnelerearasılıktır. Modern ontoloji içinde kabul gören öznelerearasılık terimini usta biçimde ters yüz eden Morton (2013) için: “Öznelerearasılık, gerçekten insan olmayanları dışlamak

için etrafında çizilen çizgilerle birlikte insan nesnelerearasılıktır.” (s.81) İnsanın kendinden menkul, bütünlüklü bir varlık oluşunun sorunsallaştırılmasına paralel olarak etrafına çizilen çizgiler özellikle posthümanizm gibi ekollerde uzun süredir tartışılmaktadır. NYO için bu sınırlar keyfi bir ayırım olmasının ötesinde travmatik çatlaklardır. Fakat aslında:

Dünyalar delikli ve geçirgendir, bu yüzden onları paylaşabiliriz. Varlıklar tam olarak onlara erişenlerin istediği biçimde davranmazlar çünkü erişim biçimi onları tamamen sıkıca örtmez. Yani dünyalar deliklerle dolu olmalıdır. Dünyalar doğaları gereği aksarlar. Tüm dünyalar “yoksuldu,” yalnızca hisseden insan dışı yaşam formları (Heidegger’in sözleriyle “hayvanlar”) değil. Bu durumda insan dünyaları, değer açısından insan olmayan dünyalardan farklı değildir, ayrıca hissetmeyen insan dışı yaşam formları (bildiğimiz kadarıyla) ve yaşam dışının (aynı zamanda dolaylı olarak insanın hissetmeyen ve yaşama-yan parçalarının) da dünyaları vardır. (Morton, 2020, s.27)

Kumların Kadını'ndaki nesnelere gücü bu iççelik sayesinde daha kolay anlaşılabilir. Bir merdiven, bir böcek, bir kuş yakalama düzeneği aslında kendi başlarına bütünlüklü nesnelere. Fakat başka birlikteliklere imkân verecek ölçüde parçalanabilir olmaları bu bütünlüğün dinamik veçhede olduğunu gösterir. Başka bir ifadeyle zamandaki ve mekândaki değişimlere rağmen aynı nesneden bahsetmemizi sağlayan onun kendine has mevcudiyetidir. Yeni düzenlemelerle beraber yeni anlamlar ve kullanımlar türese de söz konusu olan aynı nesnedir.

Romanın Niki Cumpei'in yedi yıldan uzun süredir kayıp olmasına hükmen verilen gaiplik kararını aktaran bir belgeyle sona ermesi, adamın yekpare bir varlık olmayışını son kez bize aktarır; bir kâğıt parçası her zaman bir kâğıt parçasından fazlasıdır.

KAYNAKÇA

Abe, K. (2017). *Kumların Kadını*. Barış Bayıksel (Çev.). İstanbul: MonoKL

Barad, K. (2007). *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Durham: Duke University.

Deleuze, G (2017). *Fark ve Tekrar*. Burcu Yalım & Emre Koyuncu (Çev.). İstanbul: Norgunk.

Descola, P. (2013). *Doğa ve Kültürün Ötesinde*. İsmail Yerguz (Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Dolphijn, R. & Van Der Tuin, I. (2019) *Yeni Materyalizm: Görüşmeler ve Kartografiler*. Esra Erdoğan (Çev.). Eskişehir: Yort.

Hardin, Nancy S. (2015). An Interview with Abé Kobo. *Contemporary Literature*, Vol. 15, No. 4 (Autumn, 1974), 439-456. Erişim <http://www.jstor.org/stable/1207771>

Hager, L. D. (1997). *Women in Human Evolution*. London and New York: Routledge.

Harman, G. (2020). *Nesne Yönelimli Ontoloji*. Oğuz Karayemiş (Çev.). İstanbul: Tellekt.

Heidegger, M. (2011). *Varlık ve Zaman*. Kaan H. Ökten (Çev.). İstanbul: Agora.

Hodder, I. (2012). *Entangled: An Archaeology of the Relationship Between Humans and Things* Oxford: Wiley-Blackwell.

Jafari, A. M., & Pourjafari, F. (2013). The bizzare world of the Dunes: An existential interpretation of Kobo Abe's *The Woman in the Dunes*. *The Criterion: An International Journal in English*, 4 (2), 1-11.

Latour, B. (2008). *Biz Hiç Modern Olmadık*. İnci Malak Uysal (Çev.). İstanbul: Norgunk.

Margulis, L. (1999). *The Symbiotic Planet: A New Look at Evolution* London: Phoenix.

Marroum, M. (2007). Sands of Imprisonment, Subjugation, and Empowerment: Reading Foucault in Kobo Abes *The Woman in the Dunes*. *The Comparatist*, 31, 88-104. Retrieved May 31, 2020, from www.jstor.org/stable/26237149.

Morton, T. (2013). *Hyperobjects*. Minnesota: University of Minnesota.

Morton, T. (2020). *İnsan Türü*. Duygu Dölek (Çev.). İstanbul: Profil Kitap.

Pross, A. (2016). *Yaşam Nedir? Kimyanın Biyolojiye Dönüşümü*. Raşit Gürdilek (Çev.). İstanbul: Metis

Radu, P. (2004). *Between Necessity and Probability Searching for the Definiton and Origin of Life*. Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Taylor, T. (2012). *Yapay Maymun: Teknoloji İnsan Evrimini Nasıl Değiştirir?* Aylin Muhaddisoğlu (Çev.). İstanbul: Alfa.

Uexküll, J. von (1927). *Die Theoretische Biologie*. Berlin: Verlag von Julius Springer.

Van Wert, W. F. (1979). *Levels of Sexuality in the Novels of Kobo Abe*. International Fiction Review.